

Un exemple d'associacionisme juvenil civicopolític: la "Juventud Cívica" de Palma (1914-1918)

M. Antònia Roig Rodríguez

Universitat de les Illes Balears

El procés de consolidació de les organitzacions juvenils a les Balears ha estat descrit a través del seu desenvolupament dins tres àmbits. En el primer, l'educatiu, s'hi engloben les colònies escolars organitzades per la Diputació i/o l'Ajuntament de Palma, les activitats de les escoles sindicals que intentaran contrarestar la influència eclesiàstica sobre l'educació de la joventut obrera i també les associacions de caire militar, com és l'escoltisme. Dins un segon àmbit d'oferta associativa juvenil, el religiós, s'hi trobarien les congregacions marianes, les associacions de filles de Maria, les joventuts seràfica, antoniana i integrista... totes regulades pel bisbat o per institucions religioses com ara els franciscans o el jesuïtes. I en darrer terme s'ha definit un tercer àmbit, el polític.¹

Signi quin sigui l'àmbit que potencia la participació dels joves, ho fa per assegurar una ideologia. Els joves seran considerats planter i les actuacions que duguin a terme com a grup social estan destinades a reforçar el projecte dels adults que els han donat aixopluc.

L'oferta associativa juvenil durant el primer terç del segle XX a Balears es troba quasi totalment emmarcada dins els tres àmbit delimitats per Cañabate (2001), i diem quasi totalment perquè considerem que existeix, al mateix temps, un tipus d'associació juvenil que neix amb uns objectius cívics i que no està sota la protecció de l'Església ni sota els colors d'un partit polític, però que sense cap mena de dubte neix també per iniciativa adulta.

1. Vegeu CAÑABETE, J. A. *Les organitzacions juvenils a les Balears (segle XIX i XX)*. Edicions Documenta Balear. Col·lecció Quaderns d'Història contemporània de les Balears, n. 27, 2001.

Un exemple d'aquest tipus d'associació juvenil és la "Juventud Cívica". Neix aquesta associació com una secció de la societat del "Fomento del Civismo",² societat que es declararà en un principi neutral políticament parlant i que admet en el seu si qualsevol ideologia segons trobarem manifestat al llarg de les pàgines de *La Vanguardia Balear*, setmanari fundat el 19 de juny de 1914 com a òrgan de la societat del "Fomento del Civismo": "Forman el Fomento de Civismo un conglomerado de elementos heterogéneos, jaimistas, de la defensa social, mauristas, liberales, prietistas, reformistas, etc, etc."³ En la seva declaració d'intencions també podem llegir: "no nos proponemos establecer competencias con nadie, ni formar un nuevo partido, sino lastrarlos a todos, crear lo que falta, fomentar iniciativas..."⁴ Un altre fragment ben significatiu és el que segueix: "No es un nuevo partido, sino una reunión de personas de buena voluntad que se proponen dignificar las agrupaciones que estén constituidas, evitando que actúen como simples comparsas formadas para saciar apetitos, aun a costa del derecho ajeno."⁵ tot i que després d'un any de funcionament decidirà participar a les eleccions municipals aportant candidats de les files dels seus socis. És una societat que manifesta la seva independència —"no tenemos compromiso alguno con partidos políticos ni con grandes empresas mercantiles ó industriales de esta provincia"—,⁶ per bé que tindrà com a meta més important la lluita contra el caciquisme i que, com a objectiu final, es proposa el foment del civisme dins de la societat. Rufino Carpena,⁷ soci de l'entitat, expressa el concepte de civisme i de la seva necessitat per millorar el país i fa una crida als joves per a la seva defensa: "En España hay necesidad imperiosa de fomentar el civismo. Especialmente los jóvenes pueden y deben hacerlo. El civismo es la síntesis de las obligaciones sociales del hombre culto; es el código de los deberes y los derechos del ciudadano consciente. No lo abandonemos los que todavía sentimos resquemores por la vergüenza nacional. El civismo nos obliga a llegar hasta el sacrificio... El pueblo o nación que abandona su civismo, contribuye

2. El "Fomento de Civismo" fou fundada el 1914 per mossèn Jeroni Massanet. Per conèixer-ne més detalls es pot consultar PEÑARRUBIA i MARQUÈS, I. *Els partits polítics davant el caciquisme i la qüestió nacional a Mallorca (1917-1923)*. Barcelona: Consell Insular de Mallorca i Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Abat Oliva), 1991, p. 567-595.

3. "Unidad en la variedad". *La Vanguardia Balear*, 2 (26-6-1914), p. 1.

4. "Objeto de esta publicación". *La Vanguardia Balear*, 1 (19-6-1914), p. 1.

5. *La Vanguardia Balear*, 22 (13-11-1914), p. 3.

6. *Ibidem*.

7. Rufino Carpena Montesinos era, aleshores, mestre de Lluçmajor. Fou un professional inquiet, autor de nombrosa bibliografia pedagògica i compromès en una tasca social que abastava límits fora de l'escola. Més informació a OLIVER, J. *Escola i Societat (L'ensenyament a les Illes en el segle XX)*. Palma de Mallorca: Moll, 1978, p. 26-30.

de manera omisa, indirecta, al fomento de la anarquía más ó menos ruidosa, pero al fin y al cabo anarquía...”⁸

Els joves es necessiten perquè són considerats part important dins de l’engranatge organitzat per estendre l’ideal cívic i la Societat no es torbarà a posar en marxa la iniciativa de crear una secció juvenil.⁹ Es produeix una clara presa de consciència de la importància de comptar amb aquest sector social.

El mes de novembre de 1914 va quedar constituïda la “Juventud Cívica”¹⁰ i es van elegir els responsables de la direcció.¹¹ Jeroni Massanet, president del “Fomento”, deixarà clar quin és l’objecte de la nova creació: “Inculcar en la generació que alborea las virtudes cívicas y adiestrarla en el ejercicio de los derechos políticos, procurando que cada uno obre en consecuencia con los programas que respectivamente escojan con arreglo al criterio de cada uno...”¹² Més endavant, expressarà quina és la relació que hi ha d’haver entre generacions: “Hay que respetar a los viejos y a los experimentados, evitando el espectáculo frecuente de ver como los jóvenes los empujan desconsideradamente hacia la fosa, la jubilación o al ostracismo; pero hay que evitar al propio tiempo que se cierre a los jóvenes las puertas del porvenir. La generación presente debe dar la mano a la generación futura procurando estimular sus iniciativas y abrir cauces por donde discurran con provecho de los mismos jóvenes y en bien de la patria.”¹³ La “Juventud Cívica” actuarà segons les coordenades marcades en les paraules del president del Foment: no tindrà capacitat decisòria independentment de la societat mare, però sí que podrà desenvolupar la seva creativitat proposant i plantejant iniciatives d’actuació a les quals la Junta Directiva de la Societat donarà majoritàriament suport i que seran reforçades positivament amb elogis públics.

La “Juventud Cívica” funcionarà sempre emparada per la Societat del Foment; de fet, els seus membres són socis de l’entitat esmentada. La secció juvenil no gaudirà d’independència econòmica ni de capacitat decisòria, com veurem en exemples posteriors. La societat mare li procurarà els recursos materials per al desenvolupament de les seves activitats i la directiva general serà l’encarregada de legalitzar-ne les iniciatives. Tot i això, els elements que formaran part de la secció juvenil es mostraran com a actius promotors, incentivadors i creadors.

8. CARPENA, R. “El civismo”. *La Vanguardia Balear*, 2 (26-6-1914), p. 3

9. La Junta Directiva de la Societat acorda iniciar els tràmits preliminars i donar potestat al seu president per organitzar una “Juventud Cívica”. *La Vanguardia Balear*, 15 (25-9-1914), p. 2.

10. *La Vanguardia Balear*, 22 (13-11-1914), p. 3.

11. Resultaren elegits: president, Melchor Cloquell Serra; vicepresident, Juan Bestard i Palmer; secretari, Antoni Riera i Álvarez Campana; vocals, Antoni Suau i Vicente Terrasa i Barceló.

12. *La Vanguardia Balear*, 22 (13-11-1914), p. 3.

13. *Ibidem*.

Es detecten en l'evolució de l'associació juvenil uns principis dificultosos, de poca empenta, i fins als inicis de 1915 no trobem reflectida la seva primera iniciativa cívica. Una primera proposta de la "Juventud Cívica" fou la de col·leccionar dins la Societat "retratos de todas aquellas autoridades y funcionarios que por su gestión en el desempeño de su cargo se hallan hecho a ello acreedores",¹⁴ proposta que fou benvinguda per la Societat i que es farà realitat, com hem pogut esbrinar a través de les pàgines del seu mitjà de comunicació.¹⁵

En el primer any de funcionament es produeix un canvi de direcció de la secció juvenil,¹⁶ i passarà a regir-ne el destí Joan Bestard i Palmer, considerat per la Societat un dels membres que més ha lluitat per l'aportació de nous socis. Es detecta una creixent activitat, fet que ocasiona més manifestacions en pro del paper que al jove se li reserva dins de la societat si té cura de les virtuts cíviques: "Espléndido es el horizonte que se ofrece a la juventud de nuestros días, si se educa en las virtudes cívicas; porque le cabrá la gloria y el provecho de asaltar las trincheras y reemplazar en sus cargos a la generación actual, mucho antes de lo que por fallecimiento o por jubilación hubieran vacado las plazas, la cobardía y la ineptitud de la mayoría de los que han sido elevados, no por sus méritos, sino a título de polichinelas, les hará caer del pedestal prematuramente; y conste que no hemos de forzar la máquina y que seremos los más acérrimos defensores de quienes con la necesaria moralidad y aptitud regenten sus cargos... Y no solo se beneficiará la generación que alborea con las prebendas que se confieren á los nuevos ciudadanos, sino que las ventajas alcanzaran a todos; porque, seleccionando los órganos, la máquina social, cuyas ruedas están hoy enmohecidas y atascadas, funcionará de nuevo, elaborando el maná que ha de nutrir y engrandecer a nuestra esquilhada raza."¹⁷ La joventut serà considerada una eina imprescindible de regeneració de la societat.

Però vegem quines són les activitats que desenvolupen. Les primeres iniciatives estaran enfocades a proporcionar als socis joves elements d'oci i entreteniment. En aquest sentit, trobem la petició acordada en junta, al "Fomento de Civismo", d'ajut econòmic per a unes primeres inversions: "Pedir una subvención a la Junta Directiva del Fomento del Civismo para adquirir un piano i otros enseres recrea-

14. *La Vanguardia Balear*, 32 (22-1-1915), p. 2.

15. Entre els retrats de funcionaris i autoritats elegits per col·locar a la galeria de la Societat, volem fer menció, per la relació que té amb el món educatiu, del de la mestra nacional dels Hostalets, Eusímia Zalama.

16. La nova Junta Directiva de la "Juventud Cívica" estarà formada per Juan Bestard i Palmer com a president; Melchor Cloquell com a vicepresident; Francesc Aguiló de Son Servera com a secretari; i com a vocals Vicenç Terrasa, Antoni Suau, Raimundo Janeras i Antoni Marroig.

17. JEMABEL, "La Juventud Cívica". *La Vanguardia Balear*, 39 (12-3-1915), p. 1.

tivos.”¹⁸ És a dir, depenien econòmicament dels adults, si més no en part, com també en depenia l’aprovació de les iniciatives, com podem veure en el següent exemple d’acords de la Junta Directiva general: “Aprobar los últimos acuerdos tomados por la Junta Directiva de la Juventud Cívica, excepto el de comprar juegos de ajedrez, dominó y damas, lo cual está en contraposición con lo que dispone el reglamento, recomendando, empero, los juegos que tienden al desarrollo físico del individuo. Que la Sociedad sufrague la mitad del importe, tanto de la compra a plazos como del arriendo de un piano, proposición presentada por la Juventud Cívica que esta Junta ha visto con notable agrado.”¹⁹ La secció juvenil acatarà el suggeriment dels seus majors i no tardarà gaire temps a iniciar la creació d’una secció d’esports. Mentrestant, realitzaran altres activitats puntuals com a resposta a situacions ocasionals, com és el cas de la seva sortida a repartir un número extraordinari de *La Vanguardia Balear* per fer costat al president del “Fomento del Civismo”, Jeroni Massanet, amb motiu de la seva presó preventiva.²⁰ Donaran suport, així mateix, al pla de propaganda cívica plantejada des de la Societat amb la finalitat d’eradicar el caciquisme. La Societat els demanarà ajut, tot reconeixent la necessitat de l’ímpetu juvenil per dur-la a terme: “Para realizar este plan, dijo, se necesitan jóvenes decididos, verdaderos enamorados del ideal, capaces de trabajar con fe, entusiasmo y persistencia y de afrontar las más terribles borrascas con heroica intrepidez. Por eso, añadió, he acudido a esta juventud bizarra y aguerrida, que ya en sus albores presagia el brillante resultado de su gestión.”²¹ La Societat demostrarà una gran confiança en el tarannà juvenil.

A finals de 1915, la “Juventud Cívica” ja comptava amb un piano, ja tenia la promesa d’un futur camp per practicar activitats esportives i d’un escenari per a funcions teatrals, i ja havien augmentat les seccions. Fins aquest moment, s’han constituït les seccions de futbol, tennis, alpinisme, ciclisme, caça i pesca i declamació.²² Una progressió reeixida tal com reconeixien i lloaven els seus protectors: “Sinceramente tributamos un caluroso aplauso a los decididos y entusiastas jóvenes que integran la Juventud Cívica de nuestra Sociedad. Su gestión, cada día más activa y eficaz, nos estimula a seguir adelante en el camino propuesto. Trabajan con fe, con entusiasmo y, como es lógico, triunfan, se abren paso, avanzan. Agrupados a nuestro alrededor trabajan con nosotros en pro del ideal cívico... Sigue adelante con tesón y energía esa juventud que la victoria es segura, continúen nuestros legatarios la labor emprendida sin miedos ni vacilaciones que nosotros cuidaremos de des-

18. *La Vanguardia Balear*, 40 (19-3-1915), p.2.

19. *Ibidem*.

20. *La Vanguardia Balear*, 56 (29-5-1915), p. 5.

21. *La Vanguardia Balear*, 58 (11-6-1915), p. 6.

22. *La Vanguardia Balear*, 80 (6-11-1915), p. 4.

brozarles el camino.”²³ És una demostració d'ànim, de suport a la joventut però no deixa de ser, així mateix, la manifestació que són els adults de la Societat aquells que marquen el camí que cal seguir.

Serà també a les acaballes de 1915 quan la Societat decidirà presentar candidats a les eleccions i entrar en la dinàmica dels partits polítics. Aquí també actuarà la “Juventud Cívica” com a instrument de propaganda electoral i fins i tot farà una aportació econòmica per a despeses de propaganda.²⁴ Abans de l'acabament de l'any, ja s'havia creat una nova secció, la periodística, dirigida per Joan Estelrich.²⁵

Serà durant l'any 1916 quan es produirà una eclòsió d'activitats organitzades per la “Juventud Cívica”. Així, trobem nombroses vetllades literariomusicals on destacaran activitats a càrrec dels socis juvenils de la secció de declamació, el president de la qual exposa que la finalitat de la secció “es fomentar el desarrollo intelectual de los jóvenes que lo integran, por medio de veladas, mitines, conferencias, etc., y realizar al mismo tiempo una labor necesaria, cual es la propaganda de los ideales cívicos”,²⁶ i a càrrec també d'algunes joves, que hi participaran amb recitals de piano o cantant.

Durant l'any 1916, la “Juventud Cívica” celebrarà el primer aniversari de la fundació amb gran ressò, com se'ns demostra a les pàgines del rotatiu portaveu de la Societat del Foment. D'aquest esdeveniment, festejat amb un banquet (al restaurant del “Ferrocarril” amb un preu de quatre pessetes la participació), destacaríem la multitud de discursos realitzats en els quals, a més de les lloances a la secció juvenil del “Fomento de Civismo”, se sentirien manifestacions en pro del patriotisme, maurisme, mallorquinisme, etc.²⁷ Cal esmentar que, amb motiu de l'aniversari, el pe-

23. *Ibidem*.

24. *La Vanguardia Balear*, 84 (4-12-1915), p. 5.

25. Joan Estelrich i Artigues (1896 - 1958), intel·lectual periodista que pertany a la denominada “Generació de 1917”, capdavanter de les idees nacionalistes a Mallorca. Col·laborador a *Llum Nova*, publicació menorquina dirigida pel mestre artanenc Andreu Ferrer i Ginard. Soci de la societat mallorquina del “Fomento del Civismo” i cap de redacció del setmanari *La Vanguardia Balear*, òrgan portaveu de la societat. Formà part de la directiva fundadora del Centre Regionalista a Mallorca el 1917 i dirigí el setmanari *La Veu de Mallorca* (1917-1919), òrgan portaveu de l'esmentada associació política. Formà part de l'equip de redacció de *La Veu de Catalunya* a petició de Prat de la Riba. Fou membre actiu de la secció catalana de Nostra Parla. El 1921 Joan March el nomena director de *El Día*. Dirigirà, així mateix, des de París la revista profranquista *Occident*. Trobem esmentats alguns d'aquests aspectes a CARRIÓ, B. *El nacionalisme a les Balears (1898-1936)*. Palma: Ed. Documenta Balear, n. 15, 1999; GRAÑA, I. P. *La cultura a Mallorca (1840-1936)*. Palma: Ed. Documenta Balear, n. 10, 1998; MASSOT i MUNTANER, J. *Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990.

26. *La Vanguardia Balear*, 90 (15-1-1916), p. 3.

27. *La Vanguardia Balear*, 97 (4-3-1916), p. 1-2.

riodista i soci de la secció juvenil Joan Estelrich va escriure un cant que seria a partir d'aquell moment l'himne de la "Juventud Cívica".²⁸

La "Juventud Cívica" no neix amb un objectiu d'assistència social ni té plantejaments docents, però farà incursions en aquest sentit. A més a més dels mítings, de les vetllades literariomusicals, de la gran campanya que realitzarà la secció esportiva, de la creació de noves seccions —la fotogràfica i la musical—, pretindrà establir una escola gratuïta per a nins pobres, oferir una vetllada literariomusical o una funció teatral en benefici dels obrers en atur i iniciar els treballs per implantar una mutualitat obrera.²⁹ Pretensions de les qual no hem trobat referències que ens demostrin que es convertissin en realitats.

La "Juventud Cívica" continuarà el seu desenvolupament i destaquen entre les seves activitats les realitzades entorn al món de l'esport. Així, reiteren els acords d'adquirir un camp de futbol; i intenten formar un bon equip de futbol acordant l'obligatorietat dels jugadors de pertànyer a la secció de gimnàstica i exigint-los, posteriorment, fer els entrenaments en diumenge (cosa que ens demostra el grau d'importància que es va arribar a donar a aquest esport); reorganitzar les seccions ciclista i de tennis; comprar una canoa per a exercicis de rem, entre d'altres coses.³⁰ Entren en un període de moltes activitats: presentació de l'equip de futbol El Fo-

28. Cant reproduït a les pàgines de *La Vanguardia Balear*, 97, 4-3-1916, p. 3, i també a altres diaris com *La Almudaina* o setmanaris com *Sóller*, *La Veu d'Inca* i a l'*Heraldo* de Manacor. Aquest cant fou posteriorment musicat pel professor de música D. Bartomeu Simó, segons hem trobat constància a *La Vanguardia Balear*, 139 (23-12-1916), p. 3.

Cant de Joventut

És el nostre cant de glòria
un bell cant de Joventut:
foguera que roega
tot ço que és Decrepitud,
braç d'atleta que triomfa
per s'empenta i fortitud.
És el nostre cant de glòria
un bell cant de Joventut.
En les venes portem Vida,
En la testa portem Seny;
L'Energia que ens impulsa
Ret l'obstacle més ferreny
I és la nostra Resistència
Molt més dura que pedreny.
En les venes portem Vida

En la testa portem Seny.
Avorrim les Aigües mortes,
Avorrim el Reposar;
Estimam de la ventada
La puixança en l'alenar
I és el llamp de les tempestes
Qui alimenta nostre altar.
Siam mascles, siam homes,
Siam forts en el combat;
Sempre ardenta la mirada,
Sempre el rostre asserenat,
Sempre promptes a combatre
Per la ferma Civiltat.
Siam mascles, siam homes
Siam forts en el combat.

29. *La Vanguardia Balear*, 98 (11-3-1916), p. 3.

30. *La Vanguardia Balear*, 103 (15-4-1916), p. 3.

mento en el velòdrom del Tirador; organització d'un festival esportiu que inclou la participació de totes les seccions esportives: cursa ciclista, salts de trampolí, concurs de tir al blanc, futbol, llançament de peses, cursa pedestre;³¹ organització d'un concurs de pesca i natació i d'una excursió ciclista... En relació encara a aquest àmbit esportiu, tornaran a mostrar els impulsos assistencials amb l'acord de facilitar als treballadors joves la participació en les activitats esportives que programi la Societat atorgant-los la categoria de soci de camp amb una quota mínima de cinquanta cèntims.³² Hem de dir que d'aquesta proposta tampoc en podem confirmar la posada en marxa.

No es pot perdre de vista que l'objectiu primer de la Societat era utilitzar qualsevol mitjà per estendre els seus ideals, i la celebració de festivals proporcionava una situació idònia per a la realització de mítings propagandístics perquè es podia aprofitar la concentració de gent. Així, podem recollir en la celebració del festival esportiu dedicat a la pesca les paraules d'un soci que recordava la missió de la "Juventud Cívica": "La misión de ensanchar la brecha que en el caciquismo había abierto el "Fomento del Civismo", debiendo ser constante y decidida en su noble actuación a fin de lograr cuanto antes que el ciudadano comprendiera la necesidad imperiosa que tiene de agruparse si desea la reivindicación de sus derechos."³³ Paraules que s'aprofitaran per recordar contra qui, per què i amb què estaven lluitant: contra el caciquisme, contra la immoralitat del teatre, per la no explotació de la infantesa amb la imposició d'un treball, per millorar els costums cívics, amb el teatre, l'esport...³⁴ Entre el grup d'oradors que s'expressaren durant el festival marítim, destaquem les paraules esperonadores de Joan Estelrich: "Fidel a l'amor, fidel a la castedat del pensament, ha de demostrar aquesta joventut que no va a beure en els pudents grifons dels comitès polítics; sinó que s'alimenta en les fonts puríssimes de l'ideal sens màcula. Ni ha de passar ociosament el temps assegut en les cadires del Born; sinó que ha d'enfortir el cos com a mitjà segur per enfortir l'ànim; ni ha de mirar les joves gentils com a *bibelots* o joguets de fira, sinó que ha de mirar-les per lo riques que són en bellesa exterior i per lo belles que són en riqueses del cor, en riqueses interiors, aquestes companyes dolces que alegren l'aspre camí de la vida, com aquesta, talment flors oloroses del jardí de la joventut. En aquestes festes esportives, esplai de muscles i descans pel cervell, trobarà la fortitud per a la seva personalitat corporal. En les planes del nostre setmanari,

31. *La Vanguardia Balear*, 108 (20-5-1916), p. 1. El programa del festival esportiu apareixerà molt destacat a la primera pàgina del setmanari.

32. *La Vanguardia Balear*, 115 (8-7-1916), p. 2.

33. "Día deportivo de la Juventud Cívica". *La Vanguardia Balear*, 117 (22-7-1916), p. 5-6.

34. *Ibidem*.

en la nostra conducta recta, en el nostre ideal deslliurador, trobarà la fortitud per a la seva personalitat personal.”³⁵

La “Juventud Cívica”, tot i el gran desplaçament que farà en relació a allò esportiu, també tindrà, en aquest període, altres activitats manco espectaculars però que demostrin que actuen en consonància amb les actuacions dels socis adults de la Societat. Així, trobem referències a la realització d’escrius de protesta dirigits a diferents autoritats. Com a exemple podem esmentar els acords presos en junta directiva de la secció juvenil per tal de demanar al batlle de Palma que ordeni la vigilància per eliminar que els joves es juguin els doblers pel carrer; o per tal d’exposar al governador la necessitat de mesures enèrgiques perquè els industrials respectin la Llei de Protecció de la infància;³⁶ al Governador Civil de la província li demanen “de que por la Junta de Reformas Sociales de su digna presidencia se evitara que niños menores de diez años trabajaren más de diez horas diarias sin adquirir ilustración alguna infringiendo los artículos 1º, 2º y 3º de la Ley de 13 de marzo de 1900; pues es público y notorio de que se contravienen los mencionados artículos de dicha ley”.³⁷

Tot i això, s’aixecaran veus dins el propi si de la Societat replantejant el paper de la joventut mallorquina en el món que li correspon viure. Malgrat que no siguin veus que ataquin directament el paper que estava realitzant la “Juventud Cívica”, intuïm que era a aquesta entitat que anaven adreçades les paraules de Joan Estelrich, soci de l’entitat, element jove i participatiu amb els seus escrits a *La Vanguardia Balear* i que es revelarà com a soci crític de l’entitat.

L’escriptor i cap de redacció del setmanari arremetrà contra la joventut del moment per no ser capaç de vèncer i superar els desgavells deixats per la generació anterior, que ell batia com a “generació de 1900”, i es demana “¿qué aspiraciones representa la juventud actual?”. La resposta és contundent: “Ninguna.” Els arguments que utilitza són prou representatius de la decepció que sent per la manca de compromís social de la joventut en general i sens dubte més concretament de la “Juventud Cívica”, i en certa forma reponsabilitza d’aquest fet els adults que els guien: “Ella ha abdicado de su voluntad y ¡ oh paradoja! Ha ofrendado sus energías en el altar de la impotencia y de la esterilidad. (...) hoy, juventud sólo significa: pasividad, fracaso, interés, depauperación, mansuetud y muerte. Alguna vez varios

35. *Ibidem*. En aquest mateix escrit trobam l’afirmació de Joan Bestard que la secció juvenil, que presidia, comptava en aquells moments amb dos-cents socis.

36. *La Vanguardia Balear*, 124 (9-9-1916), p. 2.

37. Ofici dirigit al governador civil de la província, de data 5 de setembre de 1916 i signat per Joan Bestard, president de la secció juvenil del “Fomento del Civismo”. Arxiu Històric del Regne de Mallorca, signatura Govern Civil, Associacions 1.606 (913).

jóvenes reunidos sienten un deseo vago de actuación y necesitan exteriorizarlo. Pero basta el consejo de un par de viejos (enemigos del movimiento que no pueden seguir) para hacerles disuadir de su intento. Y las únicas expansiones a que se dedican son las celebraciones de banquetes más o menos suculentos, según el bolsillo de quienes a ellos asisten; o las ovaciones al jefe político que dispone de su albedrío; o a la asistencia a procesiones cívico religiosas, amenizadas con pasodobles toreros, que convierten en manifestaciones y donde desahogan su entusiasmo escandaloso con asordadoras exclamaciones ininteligibles.” Continuarà amb una crítica acèrrima contra l'excés de dedicació a l'esport si aquesta pràctica no va unida a un exercici paral·lel de les neurones intel·lectuals, i aquí, doncs, tornem veure reflectida la crítica a la dedicació esportiva exuberant dels socis joves del Foment: “Más su fuerte no son las ideas. Su fuerte son los deportes. Hoy, priva eso del ciclismo y del balompié. El ideal actual de todo chico “bien” es desarrollar los músculos de las extremidades inferiores. Y así andan las cosas: por los suelos. La cabeza, el cerebro, las facultades intelectuales... ¿qué importan? ¡Déjese ello para cuatro chiflados! Mucho tememos que los hombres del mañana vean disminuir el volumen de sus cerebros a medida que crezcan sus piernas. Bueno que los jóvenes se dediquen a los deportes y ejerciten sus miembros. Pero hacer de esos medios de fortalecer el cuerpo casi la única finalidad de la existencia juvenil es un retroceso del progreso humano (...) La juventud necesita también fortalecer su espíritu, animarse, hacerse mejor, intensificar su vida moral hasta llegar al grado más alto posible de perfección (...) Un joven, si quiere ser algo, si quiere representar algo en la vida social, ha de empujar la evolución humana hacia un porvenir mejor. Venir al mundo para gozar de lo que han hecho nuestros antecesores y volverse sin haber añadido una piedra al edificio, siempre en construcción, de la historia de la humanidad, es sencillamente ser unos parásitos abyectos y despreciables.”³⁸ Després de la publicació de l'article es produirà un debat entre el seu autor i el president de la societat del “Fomento del Civismo” i la posterior dimissió de Joan Estelrich com a redactor en cap del setmanari i com a soci de la societat.

La crítica de Joan Estelrich no anava mal encaminada i prest veurem les conseqüències de la situació que ell, sense ubicar-la explícitament en la secció juvenil de la societat del “Fomento del Civismo”, descriu tan agrament i que —sembla— va servir per fer reflexionar la Societat pel caire que anava prenent l'activitat de la “Juventud Cívica”. L'any 1917 significarà una pèrdua de l'empenta que fins aleshores havia demostrat la “Juventud Cívica”. A la memòria relativa a la gestió de la Societat del Foment durant l'any 1916 ja s'hi reflecteix el descontentament de la Junta Directiva per l'evolució que havia patit la secció juvenil, entenent que aquesta havia per-

38. ESTELRICH, J. “Juventud, divino tesoro”. *La Vanguardia Balear*, 131 (28-10-1916), p. 1-2.

dut el nord, que havia deixat de banda el veritable objectiu per al qual s'havia creat i que no havia respost, últimament, a les expectatives que se'n tenien. El sector de socis adults recriminarà l'actuació i les respostes de la secció juvenil a les facilitats que el "Fomento de Civismo" li havia concedit per al seu desenvolupament, i així ho recollim: "Nuestra labor es sobre todo política social. Esta sección (la "Juventud Cívica") había aumentado de tal forma en suerte que permitía que en su seno funcionaran buen número de secciones deportivas. Pero los jóvenes que las integraban iban olvidando el fin primordial que guía nuestra actuación, y la carencia de edad hacía que inconscientemente descuidaran la obligación que tenían de prestar su ayuda a nuestra labor y posponían a sus juegos el fin verdadero y positivo de nuestra Sociedad. Para satisfacer sus deseos, los de estos jóvenes, y retenerlos a su vera, se lanzó el Fomento del Civismo a la peligrosa empresa de adquirir un campo de Deportes mediante la emisión de obligaciones. Mas la juventud no comprendió el valor del sacrificio que en su honor hacíamos y no correspondió a él por lo que nos fue preciso volver atrás y nos vimos obligados a alquilar dicho campo a la Sociedad La veda. Con lo que se obtiene vemos en algo compensados los gastos efectuados. Antes de adoptar esta radical medida intentamos el aumento de cuota, que consistía en igualar la de los menores a la de los mayores de edad. La Juventud no correspondió tampoco, y se inició una baja de listas de Socios. Pero la esperanza no decae en nosotros y esperamos un pronto resurgir de la juventud mallorquina que le conduzca al sitio que necesita influir en la opinión."³⁹

Després del sacsejament que pateix la "Juventud Cívica" de part del seu company Joan Estelrich i dels membres de la Junta Directiva de la Societat, continuaran apareixent a *La Vanguardia Balear* algunes ressenyes de les seves activitats: celebració de vetllades literariomusicals; reorganització de càrrecs, amb l'elecció com a president d'Antoni Agustín Palmer en substitució de Francesc Moratinos Crespo; organització d'un *lunch* en commemoració de l'aniversari de la publicació del setmanari òrgan de la societat... Precisament en aquest darrer acte es fa menció a la reconstrucció de la "Juventud Cívica". Per tant, hem de suposar que aquesta associació havia passat un període de crisi de la qual intentava sortir impulsada per una nova directiva, i així ho reconeixia Jeroni Massanet, que al mateix moment reiterava la seva confiança en el sector juvenil de la societat que ell presidia. "La 'Juventud Cívica' —diu— se ha desprendido de aquella modorra a que se había entregado y se lanza a la lucha, a la agitación, a la vida... Yo tengo mucha confianza en la Juventud, y en la Juventud es dónde debemos poner todas nuestras esperanzas. En ella está la salvación de nuestra patria."⁴⁰

39. *La Vanguardia Balear*, 146 (10-2-1917), p. 2.

40. *La Vanguardia Balear*, 167 (6-7-1917), p. 2-3.

D'aquesta confiança sorgirà un nou projecte a desenvolupar pels joves, un projecte que deixarà de banda el món de l'esport i que es plasmarà en la creació d'una secció cultural. Un propòsit digne d'aplaudiment segons les paraules del seu nou director i que intentarà cobrir una de les mancances més sagnants que patia la joventut de Palma, fet que Massanet destaca amb les paraules següents: "(...) ¿Qué sociedad existe en Palma que cuide de tener una biblioteca amena e instructiva y cuide de atraer hacia ella a nuestra juventud? ¿Qué sociedad existe en Palma que cuide de organizar periódica y ordenadamente cursos de conferencias de vulgarización moral, política, científica, artística, literaria, etc? ¿Qué sociedad existe en Palma que cuide de preparar certámenes científicos, morales, literarios, etc., para avivar en la juventud el amor al estudio?." ⁴¹ Tot seran elogis vers aquesta nova iniciativa del socis joves del "Fomento del Civismo"; la necessitat de difondre la cultura es mostrarà com el seu nou objectiu i la nova secció es proposarà atreure la joventut cap un nou àmbit, l'intel·lectual, aspecte aquest que havia estat descuidat i que havia estat recriminat per Joan Estelrich.

El període que hem abordat es troba curull d'inquietuds associacionistes, gens estrany ens ha de resultar descobrir gran quantitat de moviments associatius que tenen com a protagonistes els joves. Protagonistes perquè són els qui duen a terme les diverses activitats per les quals s'han associat, però cal que no oblidem que les iniciatives que engegen depenen totalment d'institucions (Església, Estat), partits polítics o societats com la del Fomento de Civismo, entre d'altres, és a dir, que no s'originen per la pròpia decisió dels joves. És un període de descobriment de les potencialitats dels joves, de les seves capacitats per defensar uns ideals, de ser la base fonamental per a un futur proper millor. Però, i això ens és visible en l'evolució de la secció juvenil del "Fomento del Civismo", els adults seran els qui marcaran les voreres del camí per on han de discórrer les iniciatives, els impulsos i els projectes juvenils. No podem parlar amb propietat d'associacionisme juvenil independent, sinó més aviat d'una utilització dels joves per a la consecució dels objectius marcats per la societat adulta. Considerem que la secció juvenil del "Fomento del Civismo" pot representar un exemple de funcionament de les societats juvenils dins el primer terç de segle XX i que la seva anàlisi ens aporta llum per a l'estudi més general de l'associacionisme juvenil a les Balears.

41. *La Vanguardia Balear*, 221 (20-7-1918).